

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра бухгалтерського обліку і аудиту**

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан економічного факультету

_____ А.Д. Діброва
14. 06. 2016р.

“РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО”

на засіданні кафедри бухгалтерського обліку і
аудиту

Протокол № 8 від 02. 06. 2016
_____ Є.В.Калюга

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС

з дисципліни «УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК»

**для підготовки фахівців галузі знань 0305 Економіка та підприємництво
напряму підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит»,**

ОКР «Бакалавр»

Київ - 2016

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

Кафедра бухгалтерського обліку і аудиту

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан економічного факультету

_____ А.Д. Діброва
14. 06. 2016р.

“РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО”

на засіданні кафедри бухгалтерського обліку і
аудиту

Протокол № 8 від 02. 06. 2016 р
_____ Є.В.Калюга
.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Управлінський облік

(назва навчальної дисципліни)

напрямок підготовки _____ **6.030508 “Фінанси і кредит”** _____
(шифр і назва спеціальності)

Спеціалізація _____
(назва спеціалізації)

факультет _____ **економічний** _____
(назва факультету)

Розробники: к.е.н., доцент Тивончук С.В., к.е.н., доцент Мельниченко І.В

Київ – 2016 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Управлінський облік

(назва)

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Освітньо-кваліфікаційний рівень	Бакалавр	
Напрямок підготовки	8.030508 «Фінанси і кредит»	
Спеціальність		
Спеціалізація		
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Вибіркова	
Загальна кількість годин: денна /ст	30	
Заочна		
Кількість кредитів ECTS		
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота) (якщо є в робочому навчальному плані)		
Форма контролю: денна	Залік	
заочна	Іспит	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки	3	5
Семестр	6	10
Лекційні заняття	15	6
Практичні, семінарські заняття		8
Лабораторні заняття	15	
Самостійна робота		
Індивідуальні завдання		
Кількість тижневих годин для денної форми навчання ст: аудиторних самостійної роботи студента –	1	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: формування знань з організації та методики управлінського обліку, його вдосконалення з урахуванням передового зарубіжного досвіду.

Завдання: вивчення принципів і методів управлінського обліку, його місця і ролі в управлінні діяльністю підприємства; набуття вмінь застосовувати відповідні методи і прийоми в процесі обліку витрат і калькулювання з метою прийняття ефективних управлінських рішень.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: теоретичні основи управлінського обліку, принципи сучасної організації управлінського обліку в системі АПВ, класифікацію витрат, їх поведінку в залежності від факторів діяльності, облік витрат і калькулювання сільськогосподарської продукції і продукції підсобних промислових виробництв, особливості обліку і калькулювання собівартості продукції за повними, нормативними та змінними витратами, взаємозв'язок витрат, обсягу діяльності і прибутку, системи бюджетування і контролю на сільськогосподарських підприємствах, облік за центрами відповідальності і стратегічний управлінський облік, техніку ведення управлінського обліку та складання виробничої звітності.

вміти: Визначити витрати за їх класифікаційними ознаками, дати оцінку стану обліку витрат на підприємстві; організовувати і проводити облік та калькулювання витрат на виробництво продукції за процесами, центрами витрат, центрами відповідальності, видами продукції, вміло користуватися даними управлінського обліку в своїй практичній роботі, аналізувати економічні дані економічної і фінансової діяльності, використовувати ці дані для пошуку резервів покращення виробництва, користуватись цими даними для потреб планування, контролю.

3. Програма та структура навчальної дисципліни для:

- повного терміну денної (заочної) форми навчання;

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	сем	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Методологічні основи обліку витрат виробництва та калькулювання виробничої собівартості продукції агропромислових підприємств												
Тема 1. Мета, зміст та організація управлінського обліку		1						1				
Тема 2. Склад, класифікація і поведінка витрат		2		2				1				2
Тема 3. Облік витрат виробництва агропромислових підприємств		1		2				2	2			1
Тема 4А. Калькулювання виробничої собівартості робіт та послуг допоміжних виробництв, робіт машино-тракторного парку, а також розподіл загально-виробничих витрат		1		1					2			1

Тема 4Б. Калькулювання виробничої собівартості продукції промислових виробництв.		1		1					2			1
Тема 4В. Визначення фінансового результату від первісного визнання сільськогосподарської продукції та додаткових біологічних активів		1		1								1
Тема 5. Облік і калькулювання за повними, витратами		1		1								2
Тема 6. Особливості обліку і калькулювання собівартості продукції за нормативними та змінними витратами		1										2
Разом за змістовим модулем 1		7		7								
Тема 7. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку		2		2				2				1
Тема 8. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень		1		1					2			1
Тема 9. Бюджетування і контроль		1		1								2
Тема 10. Облік і контроль за центрами відповідальності		1		1								1
Тема 11. Основи стратегічного управлінського обліку		1		1								1
Разом за змістовим модулем 2		6		6								
Усього годин												
Курсовий проект (робота) з (якщо є в робочому навчальному плані)												
Усього годин		15		15				6	8			16

-
-

- скороченого терміну денної (заочної) форми навчання.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	сем	пр	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Методологічні основи обліку витрат виробництва та калькулювання виробничої собівартості продукції агропромислових підприємств												
Тема 1. Мета, зміст та організація управлінського обліку		2										
Тема 2. Склад, класифікація і поведінка витрат		2		2								
Тема 3. Облік витрат виробництва агропромислових підприємств		2		4								
Тема 4А. Калькулювання виробничої собівартості робіт та послуг допоміжних виробництв, робіт машино-тракторного парку, а також розподіл загальновиробничих витрат		2		2								
Тема 4Б. Калькулювання виробничої собівартості продукції промислових виробництв.		2		2								
Тема 4В. Визначення фінансового результату від первісного визнання сільськогосподарської продукції та додаткових біологічних активів		2		2								
Тема 5. Облік і калькулювання за повними, витратами		2		2								
Тема 6. Особливості обліку і калькулювання собівартості продукції за нормативними та змінними витратами		2		2								
Разом за змістовим модулем 1		16		16								
Тема 7. Аналіз		4		4								

взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку												
Тема 8. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень		4		4								
Тема 9. Бюджетування і контроль		2		2								
Тема 10. Облік і контроль за центрами відповідальності		2		2								
Тема 11. Основи стратегічного управлінського обліку		2		2								
Разом за змістовим модулем 2		14		14								
Усього годин		30		30								
Курсовий проект (робота) з (якщо є в робочому навчальному плані)												
Усього годин		30		30								

-
-

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Мета, зміст та організація управлінського обліку	2
2	Склад, класифікація і поведінка витрат	4
3	Облік витрат виробництва агропромислових підприємств	2
4	4А. Калькулювання виробничої собівартості робіт та послуг допоміжних виробництв, робіт машинно-тракторного парку, а також розподіл загальновиробничих витрат	2
	4Б. Калькулювання виробничої собівартості продукції промислових виробництв	2
	4В. Визначення фінансового результату від первісного визнання сільськогосподарської продукції та додаткових біологічних активів	4
5	Облік і калькулювання собівартості продукції за повними витратами	2
6	Особливості обліку і калькулювання собівартості продукції за нормативними та змінними витратами	2

7	Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку	2
8	Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень	2
9	Бюджетування і контроль	2
10	Облік і контроль за центрами відповідальності	2
11	Стратегічний управлінський облік	2
	Разом	30

6. Теми лабораторних занять (не передбачено)

7. Контрольні питання, комплекти тестів для визначення рівня засвоєння знань студентами.

Питання для підготовки до модульної контрольної роботи №1

1. Сутність управлінського обліку та його місце в системі управління
2. Предмет, метод та завдання управлінського обліку
3. Порівняльна характеристика фінансового та управлінського обліку
4. Принципи і системи організації управлінського обліку
5. Економічна сутність витрат та їх регламентація в Україні
6. Склад виробничих витрат
7. Напрями класифікації витрат в управлінському обліку та їх характеристика
8. Об'єкти обліку витрат та об'єкти калькулювання
9. Методи обліку витрат
10. Прийоми калькулювання витрат та види калькуляцій
11. Суть, значення та види допоміжних виробництв в сільськогосподарських підприємствах
12. Облік витрат у ремонтно-механічних майстернях
13. Облік витрат на електро-водо- та газопостачання
14. Облік витрат на утримання живої тягової сили
15. Облік витрат на утримання та експлуатацію машинно-тракторного парку
16. Облік та розподіл загальновиробничих витрат
17. Облік адміністративних витрат
18. Облік витрат майбутніх періодів
19. Первинний облік витрат та виходу продукції рослинництва
20. Завдання та об'єкти обліку витрат у тваринництві
21. Первинний облік витрат і виходу продукції тваринництва
22. Калькулювання собівартості продукції тваринництва
23. Види промислових виробництв у сільському господарстві
24. Загальні положення обліку витрат на промислових підприємствах в сільському господарстві
25. Порядок калькулювання собівартості продукції на промислових виробництвах в сільському господарстві
26. Облік браку у виробництві

27. Облік витрат в обслуговуючих виробництвах та господарствах

Питання для підготовки до модульної контрольної роботи №2

1. Облік витрат і калькулювання за повними і змінними витратами
2. Облік витрат і калькулювання за нормативними витратами
3. Переваги та недоліки обліку витрат і калькулювання за повними, змінними та нормативними витратами
4. Мета і методи аналізу взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку
5. Аналіз впливу зміни витрат та обсягу виробництва і реалізації продукції на прибуток підприємства
6. Аналіз облікової інформації при прийнятті управлінських рішень
7. Сутність бюджетування та види бюджетів
8. Порядок складання бюджетів та контроль за їх виконанням
9. Типи центрів відповідальності та організація обліку витрат за ними
10. Оцінка діяльності центрів відповідальності
11. Облік витрат і виходу продукції рослинництва
12. Облік витрат за статтями та за елементами
13. Облік витрат та калькулювання собівартості за замовленнями та процесами
14. Сутність управлінського обліку та його взаємозв'язок з іншими видами обліку
15. Склад виробничих витрат та відображення їх на рахунках управлінського обліку
16. Спільні риси і відмінності фінансового та управлінського обліку
17. Історичні етапи формування та розвитку управлінського обліку
18. Побудова плану рахунків фінансового та управлінського обліку
19. Фактори, які впливають на організацію управлінського обліку
20. Основні ознаки класифікації витрат в управлінському обліку та їх значення
21. Виробничі і невиробничі витрати та їх відображення на рахунках
22. Склад виробничих витрат та нормативно-законодавче регулювання їх обліку
23. Облік прямих та непрямих витрат
24. Методи обліку витрат та їх застосування на сільськогосподарських підприємствах
25. Облік за місцями виникнення витрат та центрами відповідальності
26. Облік витрат діяльності
27. Облік загальновиробничих та адміністративних витрат
28. Синтетичний та аналітичний облік виробничих витрат
29. Витрати, які формують собівартість продукції та витрати періоду.
30. Нормативне регулювання складу та обліку витрат в Україні.
31. Система записів господарських операцій на рахунках управлінського обліку.
32. Групування витрат за об'єктами та статтями в сільськогосподарських підприємствах.

33. Облік витрат і виходу продукції промислових виробництв
34. Принципи та функції управлінського обліку
35. Облік витрат і виходу продукції тваринництва
36. Облік витрат і виходу продукції рослинництва
37. Облік витрат за елементами

Питання для підсумкового оцінювання знань студента

1. Сутність управлінського обліку та можливості його застосування у сільському господарстві.
2. Склад витрат виробництва і особливості їх обліку у сільському господарстві.
3. Групування та облік витрат за об'єктами і статтями у сільськогосподарських підприємствах.
4. Синтетичний і аналітичний облік витрат виробництва в сільськогосподарських підприємствах.
5. Особливості обліку витрат при різних внутрішньогосподарських відносинах.
6. Класифікація та облік витрат на виробництво в сучасних умовах.
7. Управлінська діяльність та облік в сільському господарстві.
8. Система калькулювання собівартості продукції та її застосування в сільському господарстві.
9. Організація та методологія обліку витрат і калькулювання за центрами витрат та сферами відповідальності.
10. Сутність управлінського обліку та його розвиток в Україні.
11. Економічний зміст витрат, принципи їх класифікації, та відображення на рахунках управлінського обліку
12. Методи обліку виробничих витрат та застосування їх в сільському господарстві.
13. Проблеми удосконалення обліку витрат і калькулювання собівартості.
14. Облік витрат діяльності.
15. Відображення управлінського обліку в обліковій політиці підприємства.
16. Особливості обліку витрат в фермерських господарствах.
17. Облік доходів та результатів діяльності в управлінні.
18. Сутність та розвиток систем обліку витрат та калькулювання “стандарт-кост” та “директ-костинг”.
19. Управлінський облік витрат в допоміжних виробництвах.
20. Облік витрат і обчислення собівартості виконаних робіт вантажним автотранспортом.
21. Облік витрат і обчислення собівартості виконаних робіт у ремонтно-механічній майстерні.
22. Облік витрат і обчислення собівартості наданих послуг з електропостачання.

23. Облік витрат і обчислення собівартості виконаних робіт живою тягловою силою.
24. Облік витрат і обчислення собівартості виконаних робіт машинно-тракторним парком.
25. Облік витрат з організації виробництва і управління.
26. Облік витрат і обчислення собівартості продукції зернових культур.
27. Облік витрат і обчислення собівартості продукції буряківництва.
28. Облік витрат і обчислення собівартості продукції кормових культур.
29. Облік витрат і обчислення собівартості продукції овочівництва відкритого ґрунту.
30. Облік витрат і обчислення собівартості продукції овочівництва закритого ґрунту.
31. Облік витрат і обчислення собівартості продукції технічних культур.
32. Облік витрат і обчислення собівартості продукції основного молочного стада.
33. Облік витрат і обчислення собівартості продукції на вирощуванні та відгодівлі тварин.
34. Облік витрат і обчислення собівартості продукції великої рогатої худоби м'ясного напрямку.
35. Облік витрат і обчислення собівартості продукції свинарства.
36. Облік витрат і обчислення собівартості продукції птахівництва.
37. Облік витрат і обчислення собівартості продукції бджільництва.
38. Облік витрат і обчислення собівартості продукції вівчарства.
39. Облік витрат промислової переробки продукції рослинництва.
40. Облік витрат промислової переробки продукції тваринництва.
41. Облік витрат і обчислення собівартості продукції промислових виробництв.
42. Облік витрат і обчислення собівартості продукції підприємств побутового обслуговування.
43. Облік витрат і обчислення собівартості продукції підприємства громадського харчування.
44. Облік витрат на утримання дитячих дошкільних закладів.
45. Організація управлінського обліку в умовах застосування АРМБ.
46. Стратегічний облік: поняття та розвиток.
47. Облік виробничих витрат.
48. Облік невиробничих витрат.
49. Особливості обліку витрат з організації та управління виробництвом в сільськогосподарських підприємствах.
50. Управлінський аспект обліку доходів та результатів діяльності.
51. Відображення витрат та виходу продукції сільськогосподарського виробництва в первинному обліку.
52. Синтетичний та аналітичний облік витрат та виходу продукції в сільськогосподарських виробництвах.
53. Відображення в обліку матеріальних витрат.

54. Відображення в обліку витрат на оплату праці та відрахувань на соціальні заходи.
55. Облік витрат в обслуговуючих виробництвах і господарствах.
56. Внутрішня та зовнішня звітність і її використання в управлінні.
57. Групування та облік витрат за елементами.
58. Групування та облік витрат за статтями в сільськогосподарських підприємствах.
59. Управлінський облік накладних витрат.
60. Управлінський облік витрат періоду.
61. Облік витрат основної діяльності.
62. Групування витрат за способом віднесення до певних об'єктів обліку та їх облік.
63. Групування витрат за видами діяльності та їх облік.
64. Групування витрат за відношенням до зміни фактора витрат та їх облік.
65. Управлінський облік активів та пасивів підприємства.
66. Сучасний стан та перспективи розвитку управлінського обліку.
67. Облік витрат на біологічні перетворення.

Екзаменаційні запитання

1. Сутність управлінського обліку та можливості його застосування у сільському господарстві. етапи розвитку управлінського обліку, його місце в інформаційній системі підприємства. **(10 балів)**

2. Завдання:

1. Відобразити в обліку операції із загибелі посівів с.-г. культур та їх пересівання.
2. Вказати документи з первинного відображення цих операцій.

Умова: На полі площею 4 га встановлено повну загибель посівів озимої пшениці. Поле підлягає пересіванню яровою пшеницею. На рахунку 231/1 «Пшениця озима» незавершене виробництво становить 200 000 грн., в т.ч.: - повторювальні витрати складають:

- 1) витрати на оплату праці з нарахуваннями – 30 000 грн.
- 2) вартість використаного пального – 20 000 грн.
- 3) вартість насіння – 50 000 грн.
- неповторювальні:
- 1) витрати на оплату праці з нарахуваннями із робіт по луценню стерні та внесенню добрив – 20 000 грн.
- 2) витрати пального на луцення стерні та внесення добрив – 30 000 грн.
- 3) інші витрати – 50 000 грн.

Розв'язок подати у вигляді таблиці:

Облік витрат по загиблих та пересіяних посівах

№ з/п	Господарська операція	Первинний документ	Кореспонденція рахунків	Сума, грн
-------	-----------------------	--------------------	-------------------------	-----------

			Дт	Кт	
1.					
2.					

3.Тестові завдання різних типів (1) (10 балів за 10 тестів)

1.Процес складання підприємством бюджету називається:

1	Операційним важелем
2	Бюджетним циклом
3	Прогнозним балансом
4	Фінансовим планом

2.За колом охоплення операцій підприємства та рівнем бюджету розрізняють:

1	Безперервний
2	Функціональний
3	Стратегічний
4	Фінансовий

3.Вставити пропущене слово у визначенні «Маржинальні витрати - це витрати на виробництво ... одиниці продукції».

<i>(у бланку відповідей подати одним словом)</i>
--

4.Сільськогосподарська продукція при її первісному визнанні оцінюється:

1	За справедливою вартістю;
2	За справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу;
3	За первісною вартістю відповідно до П(С)БО 7 і П(С)БО 9;
4	За можливою ціною реалізації;

5 Умовно-постійні витрати — це витрати, які змінюються при зміні обсягу діяльності

<i>(у бланку відповідей вказати подати одним словом.)</i>

6.Поставте у відповідній послідовності етапи визначення собівартості продукції зернових культур.

1	визначення витрат на виробництво за вирахуванням вартості побічної продукції
2	перерахування зерновідходів у повноцінне зерно
3	визначення загальної кількості повноцінного зерна
4	визначення витрат на вирощування зернових культур без вартості загиблих та зіпсованих посівів

7. Аналітичний облік в ремонтній майстерні ведеться в:

1	Нарядах
---	---------

2	Журналі-ордері №5
3	Головній книзі
4	Журналі обліку витрат у ремонтній майстерні

8 До складу прямих матеріальних витрат відносять:

1	витрати на збут
2	витрати на відрядження адміністративного персоналу
3	витрати паливно-мастильних матеріалів
4	витрати на насіння та посадковий матеріал

9.Поставте у відповідність до класифікаційної ознаки певний вид витрат.

1	релевантні	а	витрати, які можна віднести до конкретного об'єкта витрат і включені до собівартості продукції
2	не релевантні	б	витрати, що не можуть бути віднесені безпосередньо до певного об'єкта витрат економічно можливим шляхом
3	постійні	в	витрати, що змінюються пропорційно до зміни обсягу виготовленої продукції
4	змінні	г	витрати, що залишаються незмінними при зміні обсягу виробленої продукції
5	прямі	д	витрати, що можуть бути змінені в наслідок прийняття рішень
6	непрямі	е	витрати, обсяг яких не залежить від прийняття рішень

10. Користувачами інформації управлінського обліку є?

1	менеджери підприємства
2	лише зовнішні користувачі – податкові органи, фінансові організації
3	керівник підприємства
4	бухгалтерська служба підприємства

8. Методи навчання

За джерелами знань використовуються такі методи навчання: словесні – розповідь, пояснення, лекція; наочні – презентація; практичні – практична робота, наскрізна задача.

За характером логіки пізнання використовуються такі методи: аналітичний, синтетичний, аналітико-синтетичний, індуктивний, дедуктивний.

За рівнем самостійної розумової діяльності використовуються методи: проблемний, частково-пошуковий, дослідницький.

9. Форми контролю

Усний контроль у вигляді індивідуального та фронтального опитування. Письмовий контроль у вигляді модульних контрольних робіт, самостійних письмових робіт, поточного тестування.

10. Розподіл балів, які отримують студенти. Оцінювання студента відбувається згідно положення «Про екзамени та заліки у НУБіП України» від 20.02.2015 р. протокол № 6 з табл. 1.

Оцінка національна	Оцінка ЄКТС	Процент студентів, які досягають відповідної оцінки в Європейських університетах	Визначення оцінки ЄКТС	Рейтинг студента, бали
1	2	3	4	5
Відмінно	A	10	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	90 – 100
Добре	B	25	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	82 – 89
	C	30	ДОБРЕ – в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок	74 – 81
Задовільно	D	25	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	64 – 73
	E	10	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії	60 – 63
Незадовільно	FX	–	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно працювати перед тим, як отримати залік (позитивну оцінку)	35 – 59
	F	–	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота	01 – 34

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи $R_{\text{нр}}$ (до 70 балів): $R_{\text{дис}} = R_{\text{нр}} + R_{\text{ат}}$.

13. Методичне забезпечення

Конспект лекцій, необхідне методичне забезпечення для проведення практичних занять (методичні рекомендації по виконанню робіт, комплекти завдань для практичних занять, варіанти завдань для самостійної та індивідуальної роботи студентів), різноманітні експрес-тести за різними темами, наочність (презентації), комплекти завдань для проведення 2 модульних контрольних робіт тощо - додаються.

14. Рекомендована література

Основна:

1. АВС-калькулювання [Електронний ресурс] / Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdtu_econ/2009_3/38.pdf. – 26.12.2010. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
2. Атамас П.Й. Управлінський облік. 2-ге видання. Навчальний посібник рекомендовано МОН України К. : ЦУЛ, 2009. – 440 с.
3. Данилко, В. К. Управління витратами : Реком. МОНмолодьспорт України як навч. посібник для студ. ВНЗ / В. К. Данилко, О. М. Кушніренко, К. С. Марченко. – К. : Каравела, 2012. – 216 с.
4. Директ-костинг: правдивая себестоимость [Электронный ресурс] / Журнал «Экономика и жизнь». – Режим доступа : <http://www.eg-online.ru/article/51932/> – 11.10.2010. – Загл. с экрана.
5. Задорожний З. В. Управлінський облік / Задорожний З. В., Давидович І. Є., Омецінська І. Я. / Тернопіль: ХАЙ-ТЕК ПРЕС, 2010. – 280 с.
6. Закон України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні" від 16.07.99 р. №996-ХІУ, зі змінами та доповненнями.
7. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Мінфіну України від 30.11.2010 р. № 291.
8. Карпенко О.В. Управлінський облік. Кредитно-модульний курс. навчальний посібник / О. В. Карпенко, Д.В. Карпенко – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 296 с.
9. Корецький М. Х. Управлінський облік: Навч. посібник./ Корецький М. Х., Дацій Н. В., Пельтек Л. В. — К.: Центр учбової літератури, 2007 — 296 с.
10. Метод АВС. Особенности практического применения [Электронный ресурс] / Теория и практика финансовго учета. – Режим доступа : <http://gaar.ru/articles/49771/> – 20.02.2011. – Заглав. с экрана.
11. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів № 2 від 10.01.2007 р.
12. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт та послуг) сільськогосподарських підприємств №132 від 18.05.2001 р.
13. Огійчук М.Ф. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами: підручник / М.Ф. Огійчук, В.Я. Плаксієнко, М.І.Беленкова [та ін.]; за ред. проф. М.Ф.Огійчука. - 6-те вид., перероб. і допов. - К.: Алерта, 2011.-1042с.
14. Организация бухгалтерского управленческого учета в организации [Электронный ресурс] / Московский институт экономики, менеджмента и права. –

Режим доступа : <http://www.e-college.ru/xbooks/xbook071/book/part-012/page.htm>. – 10.01.2011. – Загл. с экрана.

15. Организация управленческого учета по системе «директ-костинг» [Электронный ресурс] / Интернет-портал для управленцев [management.com.ua](http://www.management.com.ua). – Режим доступа : <http://www.management.com.ua/finance/fin040.html>. – 20.02.2011. – Заглав. с экрана.

16. П(С)БО 16 «Витрати»: затв. наказом Мінфіну України від 31.12.1999. № 318 та зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 19.01.2000 р. за N 27/4248 (зі змінами та доповненнями).

17. П(СБО) 30 «Біологічні активи», наказ Мінфіну №790 від 18.11.2005 р.

18. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом Мінфіну України від 30.11.2010 р. № 291.

19. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року №2755VI // <http://zakon.rada.gov.ua>.

20. Система обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) [Електронний ресурс] / Дебет-Кредит: Український бухгалтерський портал. – Режим доступу : <http://www.dtk.com.ua/show/3cid0613.html>. – 16.12.2010. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

Допоміжна:

21. Бухгалтерський облік: актуальні проблеми та рішення: монографія / С.С. Герасименко, А.О. Єпіфанов, М.Д. Корінко. – Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. – 162 с.

22. Бухгалтерський облік: довідник / В.Й. Плиса, З.П. Ріль; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. – Л.: Вид-во ННВК "АТБ", 2009. – 200 с.

23. Голов С.Ф. Управлінський облік. Підручник. – К.: Лібра, 2003. – 704с.

24. Добровський В.М., Гнилицька Л.В., Коршикова Р.С. Управлінський облік: Навч. посіб. / За ред. В.М. Добровського. – К.: КНЕУ, 2005. – 278 с.

25. Друри К. Управленческий и производственный учет: Пер. с англ.: Учебник. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 1017с

26. Управлінський облік / Дон Р.Хенсен, Мерієн М. Моувен, Небіл С. Еліас, Девід У.Сенков. / Пер. з англ. – К.: Міленіум, 2002. – 974 с.

27. Шевчук В.Р. Стратегічний управлінський облік: Навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / В.Шевчук; за ред. О.М.Ковалюка. – К.: Алерта, 2009. – 176 с.

28. 13. Інформаційні ресурси

http://iportal.rada.gov.ua/	Офіційний портал Верховної ради України
http://www.kmu.gov.ua/control/	Урядовий портал Кабінету міністрів України
http://www.minfin.gov.ua	Міністерство фінансів України
http://www.me.gov.ua	Міністерство економіки України
http://www.zakon.gov.ua	Законопроекти України

www.elibrary.ru	Наукова електронна бібліотека
www.citforum.ru	Електронна бібліотека
Mega. km.ru	Енциклопедії та словники

КОНСПЕКТИ ЛЕКЦІЙ

з дисципліни «Управлінський облік»

ТЕМА 1. Мета, зміст та організація управлінського обліку.

1. Управлінський облік, його суть, етапи розвитку і місце в інформаційній системі підприємства.
2. Предмет, об'єкти та функції управлінського обліку.
3. Моделі (системи) управлінського обліку, їх взаємозв'язок із фінансовим.
4. Організація управлінського обліку.

Розробка та реалізація ринкових принципів і впровадження нових механізмів ринкової системи в Україні спричинили необхідність перегляду підходів до формування інформаційної системи, на основі якої приймаються управлінські рішення.

Управлінський облік можна визначити як процес підготовки інформації, яка використовується управлінською ланкою для планування, контролю та оцінки всередині підприємства. Іншими словами, управлінський облік — це підсистема обліку, пов'язана із забезпеченням менеджменту підприємства інформацією для використання у плануванні, контрольних діях і в прийнятті управлінських рішень.

В основу системи управлінського обліку покладено інформаційну систему, яка використовує вхідну інформацію та відповідні процеси з метою одержання результатів, що відповідають точно визначеним цілям управління.

Інформаційна база управлінського обліку використовується всіма функціями управління, в тому числі функціями планування, контролю та оцінки з метою прийняття управлінських рішень.

Метою управлінського обліку на нинішньому етапі розвитку економіки України є оптимізація витрат для максимізації прибутків та мінімізація збитків.

Управлінський облік повинен об'єднувати в єдину систему планування, облік і аналіз витрат за видами, місцями формування і об'єктами калькулювання, нормативний облік на базі повної і скороченої собівартості, методи її калькулювання, планування, облік і аналіз виробничих інвестицій. Методика аналізу може включати рекомендації по визначенню оптимального для даного підприємства рішення.

Удосконалення інформаційного забезпечення управлінським обліком управління повинно йти в напрямі:

- 1— забезпечення формування інформації для конкретної виробничої ситуації, виходячи з наявності єдиної методики його ведення;
- 2— надання інформації у необхідні строки в конкретних формах;
- 3— забезпечення повного збереження інформації, яка є комерційною таємницею;
- 4— відповідності інформації для аналізу конкурентоздатності та платоспроможності;
- 5— сприяння обов'язковому контролю за достовірністю і надійністю облікової інформації для захисту інтересів акціонерів, інвесторів, кредиторів, працівників;

б–виконання бухгалтерами їх функцій в управлінні підприємством, оскільки змінюється правова, економічна, організаційна база діяльності підприємств.

ТЕМА 2. Склад, класифікація і поведінка витрат –

1. Принципи та напрямки класифікації витрат.
2. Класифікація витрат з метою оцінки запасів і та визначення фінансового результату.
3. Класифікація витрат з метою прийняття управлінських рішень і контролю виконання.
4. Моделі поведінки та функції витрат.

Одним з важливих питань організації планування, обліку та калькулювання собівартості продукції є класифікація витрат за різними ознаками, що забезпечує глибше вивчення складу й характеру витрат, дозволяє посилити контроль за ними і використовувати економічно обґрунтовані способи групування витрат у практиці економічної роботи. Тобто класифікація витрат — це спосіб розподілу їх по групах так, щоб вони узагальнювали інформацію в корисній для управління формі.

Загальна мета класифікації витрат, як і будь-якої іншої класифікації, полягає у створенні впорядкованої структури, в даному випадку — структури витрат організації. Без такої структури неможливі ефективне ведення обліку витрат і їх прив'язка до відповідного об'єкта. Хоч класифікація витрат здійснюється й у фінансовому обліку, вона не завжди прийнятна для задоволення інформаційних потреб управління, більше того, може давати помилкову інформацію.

Класифікація витрат, по суті, зводиться до формування груп витрат з однаковими характеристиками щодо встановлення цілі витрат. Це твердження має особливе значення, тому що:

- ціль витрат визначає вибір класифікації;
- зміна цілі витрат може змінити категорію конкретних витрат у заданій класифікації.

Тобто обрана класифікація повинна підходити до завдання, для виконання якого вона була обрана. Наприклад, аналіз управлінських рішень вимагає, щоб витрати (і виручка) були класифіковані на релевантні та нерелевантні. Крім того, для здійснення контролю витрати слід розподілити на нормативні (стандартні) і фактичні і т. д.

Відповідно до зазначеного в основу принципів класифікації витрат покладено три основні підходи (цілі). Перший з них — це калькулювання витрат, за якого основна увага надається обчисленню собівартості продукції, що випускається, і розподілу витрат між вартістю реалізованої продукції та вартістю товарно-матеріальних запасів. Це дозволяє задовольнити як зовнішні, так і внутрішні потреби у складанні звітності, одержувати оцінку вартості запасів та визначати прибуток.

Другий підхід — це задоволення вимог, пов'язаних з прийняттям рішення, яке передбачає визначення релевантних витрат з метою одержання інформації, яка допомагала б керівникам різних рівнів управління приймати зважені й

обґрунтовані рішення.

Таблиця 1

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИТРАТ ЗАЛЕЖНО ВІД УПРАВЛІНСЬКИХ ЗАВДАНЬ (ЦІЛЕЙ)

Завдання (ціль) управлінського обліку	Групування витрат
Розрахунок собівартості продукції, оцінка запасів та визначення фінансового результату	Вхідні (невичерпані) і вихідні (вичерпані); прямі і непрямі; основні і накладні; витрати на продукцію і витрати періоду
Прийняття рішень і планування	Релевантні і нерелевантні; постійні і змінні; дійсні і можливі (альтернативні); середні і маржинальні; планові і непланові витрати
Контроль виконання завдань	Контрольовані (регульовані) і неконтрольовані (нерегульовані)

Третій підхід — це облік відповідальності, за якого основна увага надається як фінансовій, так і не фінансовій інформації, що пов'язана з формуванням витрат і доходів по кожному центру відповідальності. Взаємозв'язок управлінських завдань та відповідних угруповань витрат наведено у табл. 1.

В Україні основними нормативними документами, якими регламентується склад витрат виробництва та їх класифікація, є Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» та «Методичні рекомендації» з формування собівартості продукції різних галузей, якими зокрема передбачена наступна класифікація витрат.

Витрати під впливом тих чи інших факторів діяльності поводять себе по-різному. Відповідно під поведінкою витрат розуміють характер їх реагування на зміни у діяльності підприємства. Тому показник, який викликає зміни у складі та характері витрат і відповідає тому чи іншому виду діяльності, називається фактором витрат.

Будь-якому об'єкту витрат (виду діяльності) відповідають декілька факторів, які впливають на цей об'єкт. При цьому, на кожному підприємстві окремому виду діяльності відповідатимуть свої

фактори, питома вага яких стосовно зміни витрат відповідного об'єкта значно коливатиметься у кожному конкретному випадку. Наприклад, у виробництві факторами можуть бути:

- обсяг виробництва;
- витрати на оплату праці (години роботи) робітників;
- машино-години роботи обладнання;
- кількість партій продукції, що обробляється. Обслуговуванню клієнтів відповідають такі фактори:
- номенклатура товарів;
- кількість замовлень;
- час роботи обслуговуючого персоналу.

В управлінському обліку для опису поведінки витрат використовують

терміни: «постійні витрати», «змінні витрати», «умовно-змінні витрати», «умовно-постійні витрати», причому за основний фактор витрат традиційно приймають обсяг діяльності підприємства.

Функція витрат — це математичний опис взаємозв'язку між витратами та їх фактором. Визначення функції витрат дає можливість передбачити майбутні витрати організації (підприємства).

ТЕМА 3. Об'єкти обліку витрат виробництва агропромислових підприємств

1. Економічний зміст витрат виробництва.
2. Групування витрат за статтями, елементами.
3. Об'єкти обліку витрат допоміжного виробництва, машинно-тракторного парку, рослинництва, тваринництва і основного виробництва.

Витрати і доходи визначають за видами діяльності, які визначені в П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати». Діяльність є звичайна і надзвичайна. Звичайна діяльність включає операційну, фінансову, інвестиційну та іншу. Операційна діяльність є основна та інша.

Операційна діяльність - основна діяльність підприємства, а також інша діяльність, які не є інвестиційною або фінансовою.

Основна діяльність - операції пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції, (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частину його доходу.

Витрати- це використані у процесі виробництва матеріальні, трудові та інші ресурси на виготовлення нового продукту. Грошовий вираз суми витрат на виготовлення конкретного продукту називають собівартістю.

Згідно П(С)БО 16 «Витрати» витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені.

Витрати визнаються витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони здійснені.

Витрати, які неможливо прямо пов'язати з доходом певного періоду, відображаються у складі витрат того звітного періоду, в якому вони були здійснені.

Якщо актив забезпечує одержання економічних вигод протягом кількох звітних періодів, то витрати визнаються шляхом систематичного розподілу його вартості між відповідними звітними періодами.

Витратами не визнаються:

- * попередня (авансова) оплата запасів, робіт, послуг;
- * погашення одержаних позик;
- * інші зменшення активів і збільшення зобов'язань, що не відповідають ознакам витрат (П(С)БО 16, п.6);
- * витрати, які відображаються зменшенням власного капіталу відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

Витрати поділяють на такі групи:

- * операційні витрати;
- * фінансові витрати;
- * витрати від участі в капіталі;
- * інші витрати;
- * надзвичайні витрати.

Операційні витрати ділять на дві групи:

- 1) витрати, які включають у виробничу собівартість продукції;
- 2) витрати, які не включають у виробничу собівартість продукції.

Витрати першої групи включають:

- * прямі матеріальні витрати,
- * прямі витрати на оплату праці,
- * інші прямі витрати,
- * загальновиробничі витрати;

а витрати другої групи - адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати.

Перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції (послуг) установлюється підприємством.

За способом включення до собівартості витрати поділяються на **прямі**, які безпосередньо можуть бути віднесені до конкретного об'єкта обліку та **непрямі**, що відносять на об'єкт обліку шляхом розподілу за встановленим порядком.

Згідно П(С)БО 16 до складу прямих матеріальних витрат включається вартість сировини та основних матеріалів, що утворюють основу виробленої продукції або є її необхідними компонентами, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат;

До складу прямих витрат на оплату праці включається заробітна плата та інші виплати робітникам, зайнятим у виробництві продукції, виконанні робіт або наданні послуг, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат.

До складу інших прямих витрат включаються всі інші виробничі витрати, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат, зокрема відрахування на соціальні заходи, плата за оренду земельних і майнових паїв тощо.

Непрямі витрати відносяться до вирощування багатьох культур, кількох груп тварин, виконання різних робіт, згідно П(С)БО16 - це загальновиробничі витрати.

Подальша деталізація витрат в обліку здійснюється в розрізі статей калькуляції собівартості продукції (робіт, послуг). Перелік і склад статей калькуляції встановлюється підприємством самостійно і залежить від специфіки підгалузі, організації виробництва, ступені економічної однорідності витрат.

В звіті про фінансові результати операційні витрати показують по таких елементах (елемент витрат- сукупність економічно однорідних витрат):

- * матеріальні витрати;
- * витрати на оплату праці;
- * відрахування на соціальні заходи;
- * амортизація;

* інші операційні витрати.

ТЕМА 4. Калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) в агропромисловому виробництві

ТЕМА 4А. Калькулювання виробничої собівартості робіт та послуг допоміжних виробництв, робіт машинно-тракторного парку, а також розподіл загальновиробничих витрат

1. Облік витрат та калькулювання собівартості робіт, послуг, продукції ремонтної майстерні.
2. Облік витрат та калькулювання собівартості послуг автомобільного транспорту.
3. Облік витрат електропостачання та калькулювання собівартості його послуг.
4. Облік витрат водопостачання та калькулювання собівартості кубичного метра води.
5. Облік витрат та калькулювання собівартості робіт, послуг, продукції гужового транспорту.
6. Облік витрат та калькулювання собівартості робіт, послуг машинно-тракторного парку.
7. Облік та розподіл загальновиробничих витрат

Допоміжними вважають виробництва, які обслуговують основні галузі, виконуючи окремі роботи чи надаючи різні послуги. Ці виробництва самостійного значення на підприємстві не мають.

У сільськогосподарських підприємствах до допоміжних виробництв належать:

- * ремонтно-механічні майстерні;
- * вантажний автолтранспорт;
- * електро-, водо-, газо- і теплопостачання;
- * холодильні установки;
- * жива тяглова сила.

Машинно-тракторний парк - невід'ємна частина основного виробництва в рослинництві. Проте для нагромадження витрат, які не можна прямо віднести на об'єкти обліку основного виробництва застосовують окремий субрахунок.

Облік витрат і виконаних робіт допоміжних виробництв ведуть на субрахунку 234 «Допоміжні виробництва». По дебету субрахунка відображають як прямі витрати безпосередньо пов'язані з виконанням робіт і наданням послуг так і непрямі, пов'язані з організацією і управлінням допоміжними виробництвами. По кредиту рахунка відображають вартість продукції, виробів, виконаних робіт, наданих послуг.

Аналітичний облік в розрізі статей калькуляції здійснюють за видами робіт чи виробництв у Виробничому звіті.

Ремонтні майстерні в сільськогосподарських підприємствах виконують роботи по технічному обслуговуванню, капітальному й поточному ремонтах

машинно-тракторного парку, вантажного автопарку та інших машин і обладнання, а також виготовляють запасні частини, інструменти, інвентар.

В ремонтній майстерні фактичні витрати на ремонт техніки облічують за замовленнями, кожному з них присвоюють порядковий номер. Замовленням вважають кожний окремий ремонт складної і нескладної техніки. Перед ремонтом складну техніку (автомобілі, трактори, комбайни) оглядають інженер, завідувач майстернею в присутності механізатора, що працює на машині, визначають складність ремонту, потребу в запасних частинах. За результатами огляду складають Відомість дефектів на ремонт машин в двох примірниках: один залишається в майстерні (йому присвоюють номер замовлення), другий передається завідувачу складом для видачі потрібних для ремонту матеріалів і запасних частин.

Аналітичні рахунки:

- по капітальному ремонту відкривають на кожний об'єкт;
- по поточному ремонту на крупну техніку відкривають на кожний об'єкт, на сільгоспмашини і знаряддя - на групу сільськогосподарських машин;
- при виготовленні деталей відкривають аналітичні рахунки на кожен вид деталей;
- загальновиробничі (цехові) витрати ремонтної майстерні.

Прямі витрати на ремонт по кожному замовленню облічують в Журналі обліку витрат у ремонтній майстерні (регістр аналітичного обліку). Записи в якому робляться на підставі Відомостей дефектів, лімітно-забірних карт, нарядів на відрядну роботу тощо.

Щомісячно цехові витрати по ремонтно-механічній майстерні списують у плановому розмірі, а в кінці року їх коригують до фактичного рівня. При цьому складають Відомість розподілу цехових витрат. Цехові витрати ремонтної майстерні розподіляють пропорційно до оплати праці, нарахованої безпосередньо за ремонти або за виготовлені деталі. На суму розподілених цехових витрат ремонтної майстерні дебетують субрахунок 2341 (аналітичні рахунки по кожному ремонтваному об'єкту) і кредитують субрахунок 2341, аналітичний рахунок «Цехові витрати».

У кінці місяця підсумки витрат із Журналу обліку витрат узагальнюють у Зведеній відомості, на основі якої складають Виробничий звіт. Фактичні витрати пов'язані з ремонтними роботами і виготовленою продукцією в кінці місяця списують із кредиту відповідних аналітичних рахунків субрахунка «Ремонтні майстерні» на рахунки споживачів (207,23,91,92,93). Підставою для списання витрат ремонтної майстерні й закриття замовлень є додані до Зведеної відомості і Виробничого звіту накладні на здачу виробів на склад й акти приймання-передачі відремонтованих й реконструйованих об'єктів.

Витрати на незавершені роботи по ремонту, виготовленню запчастин тощо залишаються на субрахунку 2341 у вигляді дебетового залишку на кінець звітного періоду.

Облік витрат на утримання вантажного автотранспорту ведеться, як правило, на одному аналітичному рахунку «Автомобільний транспорт» незалежно від кількості, видів, вантажопідйомності машин. В окремих випадках ведуть облік

на роботу спеціальних машин (автокранів тощо).

Основним документом для обліку витрат і виконаних робіт вантажним автотранспортом є Дорожній лист (Подорожній лист) вантажного автомобіля, який видається водієві тільки на один день або на змін за умови здачі ним попереднього. За даними дорожніх листів для обліку кількості годин роботи водіїв у наряді, суми нарахованої заробітної плати, витрат нафтопродуктів і обсягу виконаних робіт (вантажним транспортом у тонно-кілометрах, пасажирським транспортом і спеціальними автомобілями нетранспортного призначення - у машиноднях) у бухгалтерії складають по кожному автомобілю і водію Накопичувальну відомість обліку роботи вантажного автотранспорту (окрема сторпо для кожному водію).

По дебету рахунку 2342 «Автомобільний транспорт» записують витрати на утримання і експлуатацію автомобільного транспорту, по кредиту - виконану роботу, оцінену за собівартістю, при перевезенні вантажів у тонно-кілометрах, по перевезенню людей - у машино-днях.

По Кредиту субрахунку 2342 «Автомобільний транспорт» облічують:

- вартість відпрацьованого мастила від автомобілів, спрацьованої автогуми (Дебет відповідних субрахунків рахунку 20);

- утримання за перевитрати нафтопродуктів (Дебет рахунку 66);

- вартість списаних послуг автомобільного транспорту (Дебет рахунків 23,91,92,93,99 та інших).

У кінці місяця складають зведену відомість роботи вантажного автотранспорту (за споживачами), на основі якої складають виробничий звіт На субрахунку 2343 «Енергетичні виробництва» окремо обліковують витрати на електро-, тепло- і газопостачання, експлуатацію холодильного обладнання. До витрат енергетичних виробництв включають всі витрати, пов'язані з обслуговуванням, експлуатацією і ремонтом енергетичного господарства, а також витрати на передавання вироблюваної енергії споживачам (утримання і ремонт електромереж, паропроводів).

Витрати на експлуатацію електростанцій (електрогенераторів), змонтованих з доїльними установками, зварювальними й іншими агрегатами, а також котельного обладнання, не з'єданого із центральною котельнею і використовуюваного для обігріву приміщення, не відносять до витрат в енергетичному виробництві, а включають в основні витрати відповідних підрозділів. Аналогічно витрати на утримання холодильних установок, що використовуються безпосередньо при виробництві продукції (наприклад, охолодження молока в спеціальних танках на фермах) відображають у складі виробничих витрат певної галузі.

Аналітичний облік з кожного виду енергетичних виробництв ведуть в розрізі відповідних статей витрат

Кількість енергії (електричної і теплової), холоду, пару, стисненого повітря тощо відпущених у відповідних одиницях виміру споживачам на виробничі, господарські, побутові потреби і стороннім організаціям, вимірюють за даними вимірювальних приладів (лічильників, монometrів та ін.). За відсутності спеціальних приладів кількість енергії визначають за балансами енергії, в яких

поряд з її виробництвом наведено розрахунок розподілу кожного виду енергії між споживачами в залежності від потужності і тривалості роботи агрегатів, а також дані про розмір споруд, будівель та інші виробничо-технічні показники. В кінці місяця завідувач електростанцією або електрик на основі Журналу обліку роботи електрогенератора складає Звіт про використання електроенергії в ньому відображають кількість виробленої електроенергії і розподіл її між споживачами. Щомісячно розраховують фактичну собівартість електроенергії і списують на рахунки споживачів електроенергії (23, 91, 92, 93, 15, 99 та інші). Одиницею обліку електроенергії є кіловатгодина, а калькуляційною 10 Квтгод. Витрати на утримання і експлуатацію холодильного устаткування розподіляються між споживачами і відносять на собівартість продукції пропорційно до центнеро-днів її зберігання.

ТЕМА 4Б. Калькулювання виробничої собівартості продукції промислових виробництв.

1. Облік витрат промислових виробництв на агропромислових підприємствах.
2. Попроцесний метод калькулювання собівартості продукції.
3. Позамовний метод і попередільний метод калькулювання собівартості продукції

До основного виробництва в сільському господарстві слід віднести переробні виробництва, які виробляють промислову продукцію, головним чином переробляють сільськогосподарську продукцію та виготовляють будівельні матеріали, а також гончарні вироби.

До промислових виробництв належать: цехи для виробництва комбікормів, млини, крупорушки (вироблення борошна, дерті, крупи й інших продуктів переробки зерна), цехи для переробки овочів, плодів, картоплі, олійних культур, виноробне виробництво, виробництво молочної продукції, забій худоби на м'ясо, переробка м'яса, виготовлення напівфабрикатів, ковбас тощо, цехи для первинної обробки льону і луб'яних культур, інше виробництво (виготовлення цегли, черепиці, вапна й інших будматеріалів, розпилювання лісоматеріалів, добування щебеню та ін.). Облік промислового виробництва ведеться на рахунку 233 «Промислове виробництво».

Витрати промислового виробництва в залежності від його типу обліковуються декількома методами: попроцесним (простим), позамовним, попередільним.

При простому методі обліку для кожного виробництва відкривають один аналітичний рахунок, на якому відображають усі витрати на виробництво й весь одержаний вихід продукції. Цей метод обліку застосовується у виробництві по заготівлі будівельних матеріалів (кар'єри), переробці соняшнику, зерна, фруктів, овочів і т.п.

При позамовному методі обліку витрат, який застосовують, в основному, на індивідуальних та дрібносерійних виробництвах, відкривають окремий аналітичний рахунок на індивідуальне замовлення, окремий контракт (проект) або партія продукції (яка складається з ідентичних зразків, що проходять однаковий

технологічний процес виготовлення). При цьому давальницьку сировину не включають у витрати виробництва, її вартість облічують на позабалансовому рахунку. Об'єкт калькуляції - не тільки готова продукція, але й виконана робота по обробці сировини. (пилорама, млин, крупорушка).

Попередільний метод застосовують у виробництвах, де готову продукцію одержують із відповідної сировини, яка проходить кілька послідовних стадій обробки (переділів). При цьому методі аналітичні рахунки відкривають для роздільного обліку витрат по кожному переділу (стадії виробництва).

Приклад. Цегельне виробництво: заготівля глини, виготовлення сирцю, сушіння, випалювання цегли. Виноробне виробництво: обробка сировини, бродіння, фільтрація, фасування.

Статті витрат	Характеристика витрат	Кореспонд. Рахунок
• витрати на оплату праці;	Обліковують суми основної і додаткової оплати працівників, безпосередньо зайнятих у технологічному процесі виробництва.	66, 81
• відрахування на соціальні заходи;	Відрахування від витрат на оплату праці цих працівників до пенсійного фонду, фонду соц.забезпечення в установленому розмірі	65, 82
• сировина й матеріали	витрати на сировину й матеріали, які є основою виготовлення продукції, або необхідним її компонентом. С.-г. продукцію власного виробництва оцінюють за фактичною собівартістю	20,21,25,27 80
• роботи і послуги	вартість робіт і послуг допоміжних виробництв, сторонніх організацій (тут же вартість використаної енергії, витрати на обігрівання приміщень місцевими котельнями, не з'єднаними із центральною котельнею).	234, 63, 68, 84
• витрати на утримання основних засобів		
• паливо і мастильні матеріали	вартість палива і мастильних матеріалів, витрачених для машин і устаткування в тваринництві	203,80
• амортизація;	Суми нарахованої амортизації по основних засобах тваринництва	13, 83
• інші витрати;	-страхові платежі -вартість спецодягу і спецвзуття -витрати на відрядження; -втррати від браку (витрати по виправленню браку та вартість самого браку попередньо нагромаджують на рах.24) - інші витрати	65,84 22 372 24
• витрати на організацію виробництва й управління	Загально галузеві і загальнобригадні витрати (розподілені в кінці року)	91

По кредиту субрахунка 233 відображають вихід продукції промислових виробництв з дебетом рахунків:

26 «Готова продукція» - на вартість готової продукції, призначеної для реалізації;

201 «Сировина і матеріали» - на вартість продукції, оприбуткованої як сировина і матеріали для власного виробництва;

205 «Будівельні матеріали» - на вартість продукції, оприбуткованої як будівельні матеріали;

208 «Матеріали сільськогосподарського призначення» - на вартість продукції, оприбуткованої як корми.

В кінці року за встановленою методикою визначають фактичну собівартість виробленої продукції і планову собівартість коригують до фактичного рівня.

Первинні документи:

* для списання сировини і матеріалів: накладні, товарно-транспортні накладні, лімітні-забірні картки, акти на вибуття худоби та птиці, приймання зерна на млині оформляють помольною квитанцією, тощо.

* нарахована оплата праці - в нарядах на відрядну роботу, облікових листах праці і виконаних робіт, табелях обліку робочого часу.

Дані первинних документів групуються в Журналі обліку робіт і витрат, Виробничих звітах (на сепараторних пунктах складають Відомість переробки молока і молочних продуктів), Звітах про переробку продукції. Ці документи мають два розділи. В першому показується кількість фактично використаної сировини і матеріалів, в другому - вихід продукції в фізичних і умовних одиницях.

* виготовлена продукція: пиломатеріали оформляють спеціальною відомістю, цеглу оприбутковують на підставі акту, переробку овочів оформляють Звітом про переробку продукції.

ТЕМА 4В. Визначення фінансового результату від первісного визнання сільськогосподарської продукції та додаткових біологічних активів

1. Класифікація галузей рослинництва і тваринництва, об'єкти обліку витрат.
2. Первинний облік витрат та виходу продукції.
3. Синтетичний та аналітичний облік витрат.
4. Порядок оцінки сільськогосподарської продукції і додаткових біологічних активів при їх первісному визнанні.
5. Визначення фінансового результату від первісного визнання продукції та додаткових біологічних активів рослинництва.
6. Визначення фінансового результату від первісного визнання та додаткових біологічних активів тваринництва.

Методологічні основи формування формування в бухгалтерському обліку інформації про біологічні активи і про одержані в процесі їх біологічних перетворень додаткові біологічні активи й сільськогосподарську продукцію регламентуються П(С)БО 30 «Біологічні активи». Витрати, пов'язані з біологічними перетвореннями біологічних активів ведуть відповідно до П(С)БО 16 «Витрати». Для організації обліку витрат на біологічні перетворення біологічних активів рекомендується застосовувати Методичні рекомендації з планування, обліку і калькування собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств.

Біологічний актив – тварина або рослина, яка в процесі біологічних перетворень здатна давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, а також приносити в інший спосіб економічні вигоди.

Відповідно, біологічним активом може бути визнана будь-яка тварина або рослина на утримання/або вирощування якої спрямована діяльність підприємства, до того ж не обов'язково сільськогосподарська. Тобто процес якісних і кількісних змін біологічних активів контролюється і управляється підприємством.

Біологічний актив визнається активом, якщо:

Підприємству перейшли ризики і вигоди, пов'язані з правом власності на біологічний актив;

Підприємство здійснює управління біологічним активом або процесом його біологічних перетворень та контроль за його використанням;

Є впевненість, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з його використанням у сільськогосподарській діяльності;

Є впевненість, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з його використанням у діяльності іншій, ніж сільськогосподарська.

Вартість біологічного активу може бути достовірно визначена.

У відповідності до періоду участі біологічних активів у господарському обороті біологічні активи поділяються на:

- поточні біологічні активи;
- довгострокові біологічні активи;
- незрілі довгострокові біологічні активи.

Поточні біологічні активи – біологічні активи, здатні давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, приносити в інший спосіб економічні вигоди протягом періоду, що не перевищує 12 місяців, а також тварин на вирощуванні та відгодівлі.

До поточних біологічних активів відносять рослини, процес життєдіяльності яких менше 12 місяців, або використання яких більше одного року економічно недоцільно, зокрема озимі і ярі зернові культури, однолітні трави тощо, а також тварини, які ще не переведені, або вже виключені з основного стада ВРХ, свиней, коней, овець, а також всі птахи, кролі, звірі, бджоли, риба й інші.

Довгострокові біологічні активи – усі біологічні активи, які не є поточними біологічними активами. До довгострокових біологічних активів відносяться багаторічні насадження, зокрема сади, виноградники, плантації хмелю і ягідних культур, багаторічні трави, а також тварини основного стада ВРХ, свиней, коней, овець (тварини основного стада у птахівництві, кролівництві, звірівництві – поточні біологічні активи).

До незрілих довгострокових біологічних активів відносяться біологічні активи, операційний цикл створення яких перевищує 12 місяців (крім тварин на вирощуванні та відгодівлі), які у звітному періоді ще не здатні давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи визначеної якості, зокрема багаторічні насадження (сади, виноградники, ягідники) тощо, що не досягли пори плодоношення.

Додаткові біологічні активи – біологічні активи, одержані в процесі біологічних перетворень (у рослинництві – чубуки, саджанці; у тваринництві – приплід, нові рої бджіл, матеріал для розведення риби тощо).

Додаткові біологічні активи при первісному визнанні оцінюються за

справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу. Первісне визнання додаткових біологічних активів відображається у тому звітному періоду, у якому вони відокремлені від біологічного активу. (Витрати на місці продажу – це витрати, пов’язані з продажем біологічних активів і сільськогосподарської продукції на активному ринку, зокрема комісійні винагороди продавцям, брокерам, непрямі податки, що сплачуються при реалізації продукції.)

Довгострокові біологічні активи, справедливу вартість яких на дату балансу достовірно визначити неможливо, визнаються і відображаються за первісною вартістю з урахуванням суми їх зносу і втрат від зменшення корисності. Така оцінка застосовується до періоду, у якому стане можливим визначити справедливу вартість довгострокових біологічних активів. Оцінка та амортизація таких довгострокових біологічних активів здійснюється відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби» та 28 «зменшення корисності активів».

Поточні біологічні активи, справедливу вартість яких на дату балансу визначити неможливо, визнаються і відображаються за первісною вартістю, крім поточних біологічних активів рослинництва, які визнаються і відображаються як незавершене виробництво. Такий підхід застосовується до періоду у якому стане можливим визначити справедливу вартість поточних біологічних активів. Оцінка таких активів здійснюється у відповідності до П(С)БО 9 «Запаси».

Сільськогосподарська продукція – актив одержаний в результаті відокремлення від біологічного активу, призначений для продажу, переробки або внутрішнього споживання. У рослинництві – це зерно, плоди, ягоди, овочі, зелена маса, отримані під час збирання врожаю. У тваринництві – вовна, молоко, яйця, мед, отримані під час настригу, надою, збору, тощо або при припиненні процесів життєдіяльності біологічних активів і визнається як окремий актив.

За цільовим призначенням, господарською цінністю, економічними вигодами від використання сільськогосподарська продукція поділяється на: основну, супутню і побічну.

Основною є сільськогосподарська продукція, використання якої може принести найбільші економічні вигоди підприємству, і отримання якої є метою утримання біологічних активів, здатних давати таку сільськогосподарську продукцію (у рослинництві – зерно, овочі, фрукти, насіння соняшнику, коренеплоди тощо; у тваринництві – молоко в молочному скотарстві, приріст живої маси при вирощуванні і відгодівлі тварин, вовна основного стада овець, мед, товарна риба тощо).

Супутньою є сільськогосподарська продукція, яка одержана від біологічного активу або їх групи одночасно з основною продукцією, відповідає встановленим стандартам і призначена для подальшої переробки або реалізації (у рослинництві – насіння льону і конопель; у тваринництві – молоко від основного стада овець, віск у бджолярстві тощо).

Побічною є сільськогосподарська продукція, яка одержується від одного біологічного активу або їх групи одночасно з основною, але має другорядне значення, а економічні вигоди від її використання несуттєві (у рослинництві – солома, гичка, бадилля; у тваринництві – гній, пташиний послід тощо).

Сільськогосподарська продукція при первісному її визнанні оцінюється за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу. Первісне визнання сільськогосподарської продукції відображається у тому звітному періоді, у якому вона відокремлена від біологічного активу. Сільськогосподарську продукцію після її первісного визнання відображають відповідно до П(С)БО 9 «Запаси».

Визнання справедливої вартості сільськогосподарської продукції і біологічних активів ґрунтується на цінах активного ринку.

2.Облік витрат і виходу продукції рослинництва.

2.1 Об'єкти обліку витрат у рослинництві.

Рослинництво - це одна із основних галузей сільськогосподарського виробництва, яка характеризується сезонністю, тобто існує неспівпадання періоду понесення витрат і одержання сільськогосподарської продукції в момент її біологічного дозрівання. Тому існує необхідність розмежовувати ці витрати за роками на витрати минулих років під урожай поточного року, витрати поточного року під урожай поточного року і витрати під урожай майбутніх років. Згідно Методичних рекомендацій виділено 4 групи об'єктів обліку витрат в рослинництві, зокрема:

- 1) Сільськогосподарські культури – зернові та зернобобові, технічні культури, картопля та овочеві культури, кормові культури, плодові, ягідні та інші багаторічні насадження, квітникарство.
- 2) Сільськогосподарські роботи, до яких відносять витрати під урожай наступного року: підняття зябу, лущення стерні, внесення органічних та мінеральних добрив, снігозатримання, посіви багаторічних трав, чорні пари тощо.
- 3) Витрати, що підлягають розподілу (згідно М.р. до них відносять амортизаційні відрахування за основними засобами, проте науковці і практичні бухгалтера на великих підприємствах пропонують вести облік амортизаційних відрахувань на 235 рахунку) – витрати на зрошення, осушення, утримання полезахисних смуг .
- 4) Силосування, сіна жування, збирання і скиртування соломи, виробництво трав'яного борошна та інші.

2.2 Первинний облік витрат і виходу продукції у рослинництві.

Первинні документи по обліку витрат і виходу продукції рослинництва можна згрупувати в 5 груп.

- 1) по обліку витрат праці: табель обліку робочого часу (ф.64), книжка бригадира по обліку праці і виконаних робіт (ф.65), обліковий листок тракториста-машиніста (ф.65а, 67б), обліковий лист праці і виконаних робіт (ф.66, 66а);
- 2) по обліку витрат матеріальних цінностей (списання на витрати предметів праці): акт на витрату насіння і садивного матеріалу (ф.119), акт про використання матеріальних, органічних і бактеріологічних добрив, отрутохімікатів та гербіцидів (ф.118), акт

- на списання виробничого інвентаря, МШП (ф.126), з якого роблять записи у звіт про рух матеріальних цінностей (ф.121), з якого проводять записи у виробничі звіти або книгу обліку виробництва;
- 3) документи, які відображають витрати засобів праці (відомості нарахування амортизації, нагромаджувальні відомості роботи автотранспорту, гужового транспорту, МТП тощо;
 - 4) документи по обліку вартості робіт і послуг, виконаних сторонніми підприємствами та організаціями (рахунки на оплату, акти приймання виконаних робіт)
 - 5) документи на оприбуткування продукції (реєстр відправки зерна та іншої продукції з поля, путівки на вивезення продукції або талони використовуються для оприбуткування урожаю зернових та олійних культур; акт на сортування, сушіння і очистку при відправці продукції з току; розрахунок обсягу одержаного зерна кукурудзи проводять в Реєстрі переведення качанів кукурудзи повної стиглості в зерно. Урожай технічних культур, картоплі, овочів, корнеплодів, плодів, ягід, баштанних, горіхоплідних культур відображають у Щоденнику надходження сільськогосподарської продукції й Щоденнику надходження продукції садівництва; грубі та соковиті корми оприбутковують на підставі Акта приймання грубих і соковитих кормів та Акта на оприбуткування пасовищних кормів.) Дані первинних документів узагальнюють у зведених (відомостях руху, журналах вагара та інш.), які є підставою для записів до реєстрів аналітичного обліку

2.3 Синтетичний і аналітичний облік витрат і виходу продукції рослинництва.

Для обліку витрат і виходу продукції основного виробництва використовують рахунок 23 «Виробництво», субрахунок 231 «Рослинництво». Рахунок балансовий, активний, операційний, калькуляційний. По дебету відображають витрати, по кредиту - вихід продукції. Аналітичний облік ведеться по об'єктах у журналах (книгах) обліку виробництва, виробничих звітах. Об'єкти обліку рослинництва визначають у кожному господарстві виходячи з умов господарювання.

Характеристика статей витрат обліку рослинництва

Статті витрат	Характеристика витрат	Кореспонд. Рахунок
• витрати на оплату праці;	Обліковують суми основної і додаткової оплати штатних працівників, найманих і залучених осіб зайнятих на вирощуванні культур і роботах незавершеного виробництва. (в тому числі заохочувальні виплати, натуроплата)	66, 81
• відрахування на соціальні заходи;	Відрахування від витрат на оплату праці цих працівників до пенсійного фонду, фонду соц.забезпечення в установленому	65, 82

	розмірі	
• насіння і садивний матеріал	витрати на насіння і садивний матеріал власний і купований (витрати на підготовку насіння до сівби на цю статтю витрат не відносяться)	208, 80
• добрива	облічують окремо витрати на мінеральні, бактеріальні й органічні добрива (витрати на підготовку добрив і їх внесення в ґрунт на цьому рахунку не облічують)	208, 80
• засоби захисту рослин	Вартість пестицидів, протруювачів, гербицидів та інших хімічних засобів	22, 80
• роботи і послуги	вартість робіт і послуг допоміжних виробництв, сторонніх організацій	234, 235, 63, 68, 84
• витрати на утримання основних засобів		
• паливо і мастильні матеріали	вартість паливомастильних матеріалів, витрачених МТП, комбайнами, іншими самохідними машинами в рослинництві	203,80
• амортизація;	Суми нарахованої амортизації по основних засобах і інших необоротних матеріальних активах які використовуються у рослинництві	13, 83
• інші витрати;	-страхові платежі - інші витрати	65,84 47забезпечення майбутніх витрат і платежів
• витрати на організацію виробництва й управління	загальногалузеві і загальнобригадні витрати (розподілені в кінці року)	91

У відповідності до П(С)БО 30 при виявленні можливості оцінки поточних біологічних активів рослинництва за справедливою вартістю (наприклад станом на 31.03.2007 року) робиться запис:

Зміст операції	Дебет	Кредит
Визнано поточні біологічні активи		
- за справедливою вартістю	211	23
- на суму різниці між справедливою вартістю та вартістю, що сформувалась на 23 рахунку		
- при перевищенні справедливої вартості над витратами	23	710
- при перевищенні витрат над справедливою вартістю	940	23

У другому кварталі необхідно проводити додаткові витрати на вирощування поточних біологічних активів, тому необхідно списати їх справедливую вартість на виробництво записом Дебет рахунку 23 Кредит – 211. Протягом кварталу далі збираються витрати рослинництва в розрізі статей витрат. На дату балансу, знову оцінюються поточні біологічні активи рослинництва, і складаються вищенаведені бухгалтерські проведення. При відокремленні сільськогосподарської продукції від біологічного активу її оприбуткування здійснюється записами:

Зміст операції	Дебет	Кредит
Оприбутковано сільськогосподарську продукцію в оцінці за справедливою вартістю		
- за справедливою вартістю	27	23
- на суму різниці між справедливою вартістю та вартістю, що сформувалась на 23 рахунку		
- при перевищенні справедливої вартості над витратами	23	710
- при перевищенні витрат над справедливою вартістю	940	23

Поточні біологічні активи рослинництва, справедливую вартість яких на дату балансу достовірно визначити неможливо і процес біологічних перетворень яких ще триває, відображається у бухгалтерському обліку і звітності як незавершене виробництво та оцінюється за виробничою собівартістю у відповідності до П(С)БО16.

3. Облік витрат і виходу продукції тваринництва.

3.1 Об'єкти обліку витрат у тваринництві.

Тваринництво поділяється на окремі самостійні галузі: молочне та м'ясне скотарство, свинарство, вівчарство, птахівництво, конярство, звірівництво, бджільництво, шовківництво, рибиство та інш. Кожна із цих галузей може включати конкретні виробництва по випуску спеціалізованих видів продукції (скотарство – молочне, м'ясне), птахівництво – виробництво яєць, м'яса. Бухгалтерський облік повинен забезпечувати аналітичний облік витрат за основними видами виробництв, групами тварин, статтями витрат і внутрішньогосподарськими підрозділами. Об'єктами бухгалтерського обліку біологічного перетворення біологічних активів тваринництва можуть бути види тварин (ВРХ, свині, вівці, птиця, хутрові звірі, сім'ї бджіл тощо) або однорідні групи біологічних активів, які складаються з певних статевих-вікових груп (корови і бики плідники основного стада, свині і хряки-плідники основного стада, тварини на вирощуванні і відгодівлі тощо)

3.2 Первинний облік витрат і виходу продукції у тваринництві.

Для оформлення витрат і виходу продукції тваринництва використовують первинні документи, деякі з них загальні для обліку всіх видів основного виробництва (лімітно-забірні картки, накладні, дорожні листи вантажного автомобіля, рахунки-фактури, облікові листи праці й виконаних робіт, відомість амортизаційних відрахувань та ін.). Однак, застосовується ще ряд документів, притаманних тільки тваринництву.

Оплату праці нараховують на підставі Розрахунку оплати праці працівникам тваринництва, Табелю обліку робочого часу та документів про вихід продукції.

Видачу кормів проводять на підставі Відомості витрати кормів, яку виписують на кожного працівника, за яким закріплено тварин, на початку кожного місяця в двох примірниках (ліміт видачі кормів визначають за раціонами годівлі). Цей документ є підставою як для списання витрачених кормів з підзвіту

завідувача ферми, так і підставою для включення вартості кормів до витрат виробництва.

Для оприбуткування продукції тваринництва застосовують наступні первинні документи: журнал обліку надою молока, Відомість руху молока, Щоденник надходження і відправки вовни на заготівельні пункти, Щоденник надходження сільськогосподарської продукції, Акт настригу та приймання вовни, Акт на оприбуткування приплоду тварин, Нагромаджувальний акт на оприбуткування приплоду звірів, Акт про хід окоту; Відомість зважування тварин; Розрахунок визначення приросту та інші. Їх складають на тваринницьких фермах на момент одержання продукції чи в строки документообороту.

3.3 Синтетичний і аналітичний облік витрат і виходу продукції тваринництва.

Облік витрат і виходу продукції здійснюють у розрізі окремих об'єктів (виробництво, види або групи тварин) на субрахунку 232 «Тваринництво», по дебету якого відображають витрати, а по кредиту - вихід продукції.

На кожному аналітичному рахунку облік ведуть в розрізі статей:

Статті витрат	Характеристика витрат	Кореспонд. Рахунок
• витрати на оплату праці;	Обліковують суми основної і додаткової оплати працівників, безпосередньо зайнятих у технологічному процесі виробництва (доярок, скотарів, бригадирів, телятниць, чабанів тощо)	66, 81
• відрахування на соціальні заходи;	Відрахування від витрат на оплату праці цих працівників до пенсійного фонду, фонду соц.забезпечення в установленому розмірі	65, 82
• засоби захисту тварин	вартість використаних біопрепаратів, медикаментів та дезинфікуючих засобів тощо, що застосовуються у тваринництві (вартість подібних цінностей придбаних за рахунок асигнувань з бюджету списують на зменшення сум цільового фінансування.)	208, 80
• корми	вартість кормів власного виробництва та придбаних, витрати на їх внутрішньогосподарське переміщення з поля на постійне місце зберігання, витрати на приготування кормів у кормоцехах і кормокухнях, витрати на транспортування із місць постійного зберігання до кормоцехів і на ферму у вартість кормів не включають.	208, 80
• роботи і послуги	вартість робіт і послуг допоміжних виробництв, сторонніх організацій (тут же вартість використаної енергії, виробленої електростанції змонтованої з доїльної і стригальними пристроями, а також витрати на обігрівання приміщень місцевими	234, 63, 68, 84

	котельнями, не з'єднаними із центральною котельнею.	
• витрати на утримання основних засобів		
• паливо і мастильні матеріали	вартість паливомастильних матеріалів, витрачених для машин і устаткування в тваринництві	203,80
• амортизація;	Суми нарахованої амортизації по основних засобах тваринництва	13, 83
• інші витрати;	-страхові платежі -вартість спецодягу і спецвзуття -вартість підстилки для тварин; -частина вартості літніх таборів для тварин - інші витрати	65,84 22 208 39
• непродуктивні витрати (в обліку)	втрати від загибелі молодняку тварин, тварин на відгодівлі, птиці, звірів, кролів, бджолиних сімей, за винятком втрат які стались внаслідок стихійного лиха, сум що підлягають відшкодуванню винними особами та вартості одержаної сировини (шкур) за цінами можливої реалізації.	21
• витрати на організацію виробництва й управління	загальногалузеві і загальнобригадні витрати (розподілені в кінці року)	91

По кредиту субрахунка 232 «Тваринництво» відображається за плановою собівартістю вихід продукції в кореспонденції з дебетом рахунків 21 «Тварини на вирощуванні і відгодівлі» - на вартість оприбуткованого приплоду і приросту;
 231 «Рослинництво» - на вартість внесеного в ґрунт гною як добрива;
 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва» - на вартість оприбуткованої продукції тваринництва

ТЕМА 5. Облік і калькулювання собівартості продукції за повними витратами

1. Методика розподілу накладних витрат (адміністративних, витрат на збут, інших операційних, фінансових) для визначення повної собівартості продукції.
2. Облік і калькулювання продукції рослинництва за повними витратами.
3. Облік і калькулювання продукції тваринництва за повними витратами.
4. Облік і калькулювання продукції промислових виробництв за повними витратами.

1. Калькулювання собівартості продукції за видами діяльності (система АВС) і системи функціонально орієнтованого калькулювання
2. Зарубіжні «традиційні» методи (системи) калькулювання собівартості продукції

* АВС — activity based costing

Використання загальнозаводських або цехових ставок припускає, що споживання продуктом накладних витрат тісно пов'язано з кількістю вироблених

одиниць. Для операцій, які виконуються щоразу, коли випускається одиниця продукції, дане припущення має сенс. Але існують незалежні від обсягу види діяльності, тобто такі, що не пов'язані з кількістю вироблених одиниць. Цими видами діяльності можуть бути:

- налагодження обладнання при виробництві кожної партії продукції;
- переміщення партій з одного підрозділу до іншого;
- механічна (або інша) обробка партії;
- випробування (після кожної операції і готового виробу в цілому) тощо.

Наприклад, витрати на налагодження здійснюються кожного разу, коли виробляється партія продукції. Партія може складатися з 1000 або 10 000 одиниць, але витрати на переналагодження залишаються незмінними. Лише зі збільшенням кількості переналагоджень зростають витрати на них. Тобто кількість налагоджень, а не кількість випущених одиниць є найпридатнішим показником споживання діяльності з переналагодження.

Отже, для точного віднесення витрат діяльності, не спричиненої обсягом виробництва, необхідні незалежні від обсягу чинники (наприклад, кількість налагоджень). При цьому може виявитися, що попит кожного виду продукції в таких видах діяльності, як налагодження та переміщення матеріалів, більш логічно пов'язати з кількістю виробничих циклів і кількістю переміщень відповідно, а не з числом годин прямої праці, яку вимагає кожний продукт. Так, дрібносерійна продукція використовує вдвічі більше виробничих циклів та більше переміщень, тобто споживає більше накладних витрат цих видів діяльності. Але якщо застосовувати загальнозаводську ставку накладних витрат і виробничий фактор розподілу (наприклад, кількість годин праці), то на цю продукцію буде віднесено значно менше витрат діяльності з налагодження й переміщення, що не відповідає реальному споживанню цієї діяльності і суттєво викривляє собівартість продукції.

Тривалий час підприємства використовували методи обліку повних витрат, які передбачали всебічне й точне відображення всіх витрат звітного періоду і здійснювали їх групування за трьома напрямками:

- за елементами (статтями) витрат;
- за центрами відповідальності;
- за видами продукції.

Одним із суттєвих недоліків цих методів була умовність розподілу непрямих (накладних) витрат, що не давало точних даних про реальну собівартість продукції. Спроба подолати даний недолік привела до виникнення методів (систем) обліку та калькулювання собівартості продукції за неповними витратами. Одним з таких методів є «директ-костинг», який визначають як систему управлінського обліку, що ґрунтується на класифікації витрат на постійні та змінні, калькулюванні собівартості продукції лише за змінними витратами, а також на аналізі різних рівнів собівартості продукції. Калькулювання собівартості продукції за змінними витратами передбачає, що не тільки операційні витрати (на управління, збут тощо), але й постійні виробничі витрати розглядаються як витрати періоду і списуються за рахунок фінансового результату. Таким чином, сума змінних витрат збігається із сумою прямих витрат, що й знайшло

відображення у назві системи.

ТЕМА 6. Особливості обліку і калькулювання собівартості продукції за нормативними та змінними витратами

1. Визначення нормативних витрат.
2. Облік і калькулювання продукції за нормативними витратами.
3. Облік і калькулювання собівартості продукції за змінними витратами.
4. Метод директ-костингу.

Система стандарт-костинг є дієвим інструментом для контролю витрат. На основі встановлених норм (стандартів) можна заздалегідь обчислити суму очікуваних витрат на виробництво і собівартість одиниці продукції для визначення цін, а також спрогнозувати очікувані доходи.

Нормативні витрати на виробництво продукту являють собою попередню оцінку витрат на виробництво одиниці певної продукції в заданих умовах роботи. Це в певному розумінні «ідеальна» оцінка витрат, яку одержують розробники продукту при нормальних умовах виробництва.

Система калькуляції собівартості за нормативними витратами найбільше підходить для підприємств, діяльність яких складається з низки загальних або повторюваних операцій, і для тих, де можна визначити кількість вхідних ресурсів, необхідних для виробництва кожної одиниці продукції. Тобто її доцільно застосовувати на підприємствах, де виробничі процеси часто повторюються і де існує чітко виражена залежність між вхідними ресурсами та виходом продукції.

Широке застосування нормативного методу засвідчують зарубіжні автори, наприклад К. Уорд, який пише, що найефективнішим способом виявлення економічних проблем компанії й управління нею є послідовне застосування методу нормативної калькуляції витрат. Разом з тим, він зазначає, що цей метод, відомий уже давно, на жаль, у багатьох компаніях виродився, оскільки виявилися забутими його основні цілі, якими є досягнення можливості достовірної оцінки ефективності роботи менеджерів, їх підрозділів, а також прогнозування витрат у стратегічному плані.

Основою методу стандарт-костинг є визначення стандартних (нормативних) витрат на випуск продукції, які обчислюються шляхом простої комбінації нормативних витрат операцій, необхідних для виробництва конкретного продукту.

ТЕМА 7. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку

1. Передумови і методи аналізу «витрати- обсяг діяльності- прибуток».
2. Аналіз чутливості прибутку.
3. Визначення точки беззбитковості за умов асортименту.

Прибуток виникає, якщо доходи звітного періоду перевищують витрати. Величина доходів визначається ціновою політикою підприємства, змінами співвідношення попиту та пропозиції на той чи інший вид продукції, діями

конкурентів тощо. На витрати, в свою чергу, впливають обсяги діяльності підприємства, закупівельні ціни на сировину й енергоносії, рівень мінімальної заробітної плати тощо. Керівництво підприємства має постійно відстежувати та оцінювати вплив зовнішніх чинників на операційні доходи і витрати. Але одержати вичерпну інформацію про вигляд кривих попиту та пропозиції надзвичайно складно. Тому використання економічних інструментів оптимізації своєї діяльності у підприємства дещо обмежено. У зв'язку з цим для побудови дієвого механізму управління формуванням операційного прибутку необхідно ретельно вивчати взаємозв'язок між основними параметрами діяльності підприємства. Для ефективної координації діяльності підприємства вирішальне значення має розуміння залежності фінансового результату від обсягу діяльності, доходів та витрат. Ця теоретична залежність і покладена в основу моделі аналізу «витрати—обсяг діяльності—прибуток».

Аналіз «витрати — обсяг діяльності — прибуток» — це аналітичний підхід до вивчення взаємозв'язку між витратами та доходами за різних рівнів діяльності підприємства. Він дозволяє дослідити зміни, що відбуваються з операційним прибутком унаслідок зміни певних параметрів діяльності господарюючого суб'єкта — ціни продукції, обсягу продажу, а також величини і складу витрат.

ТЕМА 8. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень

1. Релевантність облікової інформації в процесі прийняття управлінських рішень.
2. Аналіз варіантів альтернативних рішень.
3. Застосування диференційного аналізу для прийняття управлінських рішень.
4. Оптимальне використання ресурсів за умов обмежень.

Для досягнення поставлених перед підприємством цілей його керівництву необхідно постійно приймати різноманітні рішення, які стосуються як поточної діяльності, так і майбутньої стратегії розвитку.

Як зазначалося вище, прийняття рішень — одна з функцій процесу управління. Тому за своєю сутністю управлінське рішення є певним директивним актом, який має цілеспрямований вплив на об'єкт управління і заснований на аналізі достовірної інформації, що характеризує конкретну управлінську ситуацію, визначає цілі та містить конкретну програму дій.

У свою чергу, процес прийняття рішень розглядається насамперед як процедура вибору між різними альтернативами. Термін «альтернатива» являє собою один з існуючих варіантів дій для одержання запланованого результату найоптимальнішим шляхом. Ми вже зверталися до цього поняття, коли вивчали аналіз «витрати — обсяг діяльності — прибуток». Рішення, яке аналізувалося, було пов'язано зі структурою витрат підприємства і полягало у визначенні рівня діяльності для двох альтернатив з різним співвідношенням постійних та змінних витрат, необхідного для одержання встановленої величини прибутку. Отже, прийняти рішення означає вибрати з деякої множини варіантів лише один, який відповідає потребам досягнення поставленої перед підприємством мети. Проте,

інколи просто необхідно впорядкувати (ранжирувати) всі можливі варіанти за певними критеріями. Тому процес прийняття рішень можна розглядати у вузькому значенні як вибір найкращої з можливих альтернатив та у широкому розумінні як упорядкування існуючих альтернатив.

ТЕМА 9. Бюджетування і контроль

1. Сутність бюджетування.
2. Види і формати бюджетів.
3. Бюджет продажу.
4. Бюджет виробництва.
5. Бюджет грошових коштів.
6. Бюджет прямих виробничих витрат.
7. Бюджетний баланс.
8. Організаційні аспекти бюджетування.
9. Складання та взаємоузгодження бюджетів.
10. Контроль виконання бюджетів і аналіз відхилень.

В економічній літературі не існує єдиного визначення бюджету. Різні автори трактують його, акцентуючи увагу на ті чи інші аспекти його сутності. Так, К. Дуррі вважає, що бюджет являє собою «проект бажаного майбутнього та шляхів його ефективного досягнення». На думку А. Апчерча, бюджет слід розглядати як кількісний план, який орієнтує на досягнення мети підприємства. В. Є. Хруцький зі співавторами визначає, що бюджет — це фінансовий план, який охоплює всі аспекти діяльності підприємства і дозволяє зіставляти всі понесені витрати та отримані доходи у фінансових термінах на майбутній період часу у цілому і по окремих періодах. Найбільш докладний підхід стосовно сутності бюджету розроблений американським Інститутом дипломованих бухгалтерів з управлінського обліку. На їх думку бюджет — це «кількісний план у грошовому виразі, який підготовлений та затверджений до певного періоду часу, що звичайно показує заплановану величину доходу, що має бути досягнута, та/або витрати, які необхідно понести протягом цього періоду, і капітал, що необхідно залучити для досягнення даної мети». Незважаючи на різнобічність визначень поняття «бюджет», усі вони містять такі основні аспекти. По-перше, бюджет — це документ, спрямований на майбутнє. По-друге, він не має самостійної цінності, оскільки виступає лише засобом досягнення певних цілей. По-третє, бюджет застосовується з метою оцінки досягнутих результатів. Таким чином, бюджет являє собою створений за певними правилами фінансовий план, який пояснює майбутні операції й оцінює очікуваний напрямок дій для досягнення стратегічних та оперативних цілей підприємства. Обґрунтований бюджет виступає основою для формування ефективної системи обліку, аналізу і контролю на підприємстві.

ТЕМА 10. Облік і контроль за центрами відповідальності

1. Основні принципи організації обліку за центрами відповідальності.
2. Облік і оцінка діяльності центрів витрат.
3. Облік і оцінка діяльності центрів доходу.

4. Облік і оцінка діяльності центрів прибутку.
5. Оцінка діяльності центрів інвестицій.

Складність і велика кількість господарських операцій, які здійснюються на сучасному підприємстві, не дають можливості менеджерам вищого рівня безпосередньо контролювати ці операції. В таких умовах виникає необхідність розділити організацію на окремі сегменти або підрозділи й дозволити менеджерам, які відповідають за ці структури, діяти самостійно, надаючи їм більший ступінь незалежності через делегування певних повноважень.

Практично в усіх організаціях, крім найдрібніших, прийняття рішень здійснюється через делегування повноважень. Пов'язаний з цим принцип обліку за центрами відповідальності означає, що процедури фінансового контролю повинні бути побудовані таким чином, щоб відображати структуру розподілу відповідальності між керівниками. Іншими словами, владні повноваження разом з необхідністю прийняття рішень тягнуть за собою відповідальність менеджерів за фінансові наслідки цих рішень.

Підрозділ підприємства, в якому менеджер особисто відповідає за показники діяльності даного підрозділу, називається центром відповідальності. Центри відповідальності визначаються також як сегмент бізнесу, менеджер якого відповідає за конкретну сукупність діяльності. Ключовим поняттям у таких визначеннях є відповідальність, точніше фінансова відповідальність

ТЕМА 11. Стратегічний управлінський облік

1. Сутність стратегічного управлінського обліку.
2. Стратегічне позиціонування підприємства.
3. Аналіз конкурентів та ділового партнерства.
4. Концепція стратегічного управління витратами.
5. Збалансована система показників у системі стратегічного управлінського обліку.

В кінці 80-х років XX ст. з'являлися критичні висловлювання з приводу традиційних прийомів управлінського обліку і пропонувалися нові підходи, які більше відповідають сучасному конкурентному середовищу ведення бізнесу. Зокрема, в якості нового підходу стали активно пропонувати стратегічний управлінський облік. Однак до цього часу повного обґрунтування стратегічного управлінського обліку немає, хоч більшість зарубіжних учених визначають стратегічний управлінський облік як надання інформації, що забезпечує підтримку прийняття підприємством стратегічних рішень.

Стратегія, як її визначають творці теоретичних засад Збалансованої карти бальних оцінок (стратегічної системи обліку відповідальності), — це вибір клієнтного й ринкового сегментів, які бізнес-одиниця збирається обслуговувати; ідентифікація ключових внутрішніх та бізнес-процесів, в яких організація повинна перевершувати інших, щоб подавати цінні пропозиції клієнтам на цільових ринкових сегментах; відбір індивідуальних і потенційних можливостей

для досягнення внутрішніх, клієнтських та фінансових цілей. Тобто стратегія визначає бажані для менеджменту зв'язки між чотирма перспективами. З іншого боку, переведення стратегії має на увазі визначення загальних цілей, критеріїв, цільових завдань (стандартів) та ініціативних заходів для кожної перспективи.

На думку К. Друрі, до стратегічного управлінського обліку може бути віднесена і цільова калькуляція собівартості. Це пояснюється її зовнішньою орієнтацією та ринковим підходом, з точки зору встановлення ціни на продукт і управління витратами.

Цільова калькуляція — це прийом, орієнтований на споживача. Ним широко користуються японські компанії, а в останні роки — країни Європи й США. Цільова калькуляція виконується в чотири етапи: 1) визначення цільової ціни, яку споживачі будуть готові платити за продукт; 2) розрахунок цільової маржі прибутку і становлення цільової собівартості на основі цільової ціни; 3) обчислення фактичної собівартості продукту; 4) визначення способів зниження фактичних витрат до рівня цільових, якщо фактична собівартість перевищує цільову. Отже, цільове калькулювання є особливо корисним інструментом при встановленні цілей скорочення витрат.

